

a dobovo aktuálnu meditáciu o sváre princípů smrti a života. V zbierke Bol Váh čierno-biele (1948) esteticky dominujú ľahké, popevkovité básne, prameniace v obraznosti poetizmu. B. je básnikom kultivujúcim estetiku kontrastu so silnou inklináciou k pozitívnym, vitálnym hodnotám a ušľachtilej citovosti, pre čo našiel výraz v štylizovanej pastoralnosti. Napísal aj veršovanú divadelnú hru novoromantického rostandovského razenia Kletka (insc. 1939, knižne 1955), ktorá bola po premiére v Slovenskom národnom divadle na zásah cenzúry (zrejme pre svoj alegorický náboj) stiahnutá. @ Literatúra: D. Šulc, „Fakty o diele i okolo neho“, in K. Bezek, Valpurgina noc a iné, 1972; M. Chorváth, Cestami literatúry, 1979, s. 346–48.

Valér Mikula

FRANCISCI Ján, 1.6.1822 Hnúšťa – 7.3.1905 Martin, básnik, prozaik, publicista, prekladateľ a politik. Školské vzdelanie získaval v Ožďanoch, v Levoči, lyceálne štúdiá ukončil 1843 v Bratislave, 1845–47 absolvoval štúdium práva v Prešove. V revolučnom roku 1848 spoluzostavoval celonárodný program, známy ako Žiadosti slovenského národa. Ako organizátor oddielov národnej gardy odmietol začlenenie svojej stotiny do uhorskej armády, začo bol postavený pred štatariálny súd a pred povrazom ho zachránila len porážka maďarských vojsk pri Schwechate. Neskôr sa stal kapitánom v slovenskom dobrovoľníckom zbore. Po revolúcii pôsobil ako štátny úradník, 1860 sa stal radcom kráľovskej námestnej rady v Budíne. 1860 začal vydávať noviny Pešťbudínske vedomosti. V tom istom roku bolo na jeho podnet zvolané do Martina národné zhromaždenie, na ktorom bolo vypracované Memorandum národa slovenského, obsahujúce politické a kultúrne požiadavky. Bol predsedom prípravného výboru Matice slovenskej a po jej založení doživotným čestným podpredsedom. 1870 sa stal predsedom Knihotlačiarkeho účastinárskeho spolku v Martine, na čele ktorého stál skoro 30 rokov. – Básnický sa F. prejavoval len v rokoch 1844–48. Roku 1844 vydal ako samostatnú tlač báseň Svojim vrstovníkom na pamiatku, ktorá sa tak stala prvou tlačenou publikáciou v štúrovskej slovenčine. Ide o alegorický obraz skupiny mladých romantikov v čase, keď bol Ľ. Štúr zbavený miesta na Katedre reči a literatúry česko-slovenskej. Spomínaná udalosť je zobrazovaná ako zničenie smelo plávajúcej lode búrkou, čo však nie je dôvodom pre zúfalstvo, ale pre nové činy. Ďalšie básne boli publikované v časopisoch a almanachoch, knižne vyšli pod názvom Iskry zo zaviatej pahrbý (1889). Lyrický subjekt týchto básní osciluje medzi odhodlaním boriť sa s prekážkami a oplakávaním stratených nádejí, dominantná je však poloha odhodlaného, neohrozeného bojovníka. Viaceré básne venoval svojim priateľom. V ľúbostnej lyrike prevažuje tklivý tón žiaľu opusteného milenca, ktorý nemôže zabudnúť na svoju lásku (Ja a moje nepokoje). Veselšia struna sa ozýva v textoch, ktoré sú bližšie k ľudovej slovesnosti. Tu nájdeme autora aj v podobe „krásneho Janka“, ako ho volali súčasníci, aj v podobe hrdinu obľetovaného nežným pokolením (Rata). Reflexívna lyrika vrcholí v cykle piatich básní Divno vám i ľuďto. Lyrický hrdina je tu v ostrej opozícii k zvrátenému a nízkemu svetu, túži po veľkom romantickom čine, chce sa stať nástrojom božej i dejinnej spravodlivosti. Historická próza Janko Podhorský (Nitra 1844) je situovaná do obdobia protitureckých vojen. Dej je naivne idealizovaný:

hlavný hrdina Janko bojuje v slovenskom dobrovoľníckom vojsku, ktoré má rozhodujúci podiel na porážkach Turkov. Podobne ako lyrický hrdina F. básní, aj Janko túži dosiahnuť „pole plné slávy“. Jeho láska k Aničke je zavŕšená svadbou, ktorej rozsiahly opis je vytvorený na základe etnografických faktov, s použitím sviežeho ľudového jazyka. Historickú atmosféru 16. stor. v diele takmer necítiť, autorovou snahou bola predovšetkým aktualizácia historického námetu, chcel vyzdvihnúť zásluhy „vojstva mladých Tatrancov“ v boji za rakúsko-uhorskú vlasť. Roku 1845 vydal F. Slovenské povesti. Z plánovanej rozsiahlejšej série vyšiel len 1. zväzok, ktorý obsahoval 10 rozprávok. V úvode ku knihe autor vyslovuje svoje názory na ľudovú rozprávku a jej význam u Slovanov. Považuje ju za osobitý prejav slovanského ducha, odrážajúci domáci, spoločenský, umelecký a náboženský život národa. Víťazstvo najmladšieho syna vo fantastickej rozprávke považuje za veštbu slávnej budúcnosti Slovanstva ako najmladšieho brata európskych národov. Neskôr spolupracoval na Dobšinského a Škultétyho zbierke Slovenské povesti (1858) a na Dobšinského Prostonárodných slovenských povestiach (1880–83). Pri príležitosti 100. výročia narodenia Š. Moysesu vzdal jeho osobnosti poctu dielkom Črty z doby moysesovskej (1897), kde sa vracia k osudom Memoranda. Vo Vlastnom životopise (1909) zachytil svoje životné príbehy do r. 1853, keď odišiel do Debrecína. Spomína tu na svoje detstvo, školské časy, keď sa v ňom pri nájdení Šramkovej Česko-slovenskej gramatiky prebudil Slováč, na bratislavské lýceum. Najviac priestoru venoval udalostiam 1848–49. V popredí autorovho záujmu sú deje celonárodného významu, ktoré oživuje epizódami osobnejšieho charakteru. Ku koncu života prekladal divadelné hry. @ Literatúra: J. Botto, Ján Francisci, 1922; J. Noge, Slovenská romantická próza, 1969, s. 178–81, 193–203; V. Mináč, Dúchanie do pahrieb, 1970, s. 19–31; Tenže, Portréty a osudy, 1979, s. 208–12; Literárne postavy Gemera 3, Janko Francisci Rimavský, 1980.

Lubomír Kováčik

HRONEC Vítázoslav, * 7.8.1944 Pivnica (Juhoslávia), básnik, prozaik, literárny kritik, prekladateľ. Gymnázium ukončil v Zemune a medicínu študoval na lekárskej fakulte v Belehrade, 1982–89 bol šéfredaktorom literárneho časopisu Nový život, od 1998 vydateľský redaktor. – V literatúre je prítomný od konca 50. rokov. Je autorom básnických zbierok Hviezdy, pobrežie (1969), Soľ, ale piesok (1971), Medzi dvoma ohňami (1977, spolu s cyklom M. Demáka Zverokruh), Hranica (1981), Mlin za kafu (1984, sčasti po srbsky), Uhol posunu (1987, autorský preklad predošlej knihy do slovenčiny). Štyri knihy jeho básní vyšli v srbčine a jedna paralelne v maďarčine a slovenčine. Je ojedinelým zjavom v slovenskej poézii v Juhoslávii. Vo svojich básňach sa priam programovo vyhýbal sentimentálnosti. Vonkajším stimulom premeny a usústavenia jeho poetiky bolo tvorivé stretnutie s poéziou na Slovensku, v prvom rade s básňami J. Stachu. V zhode s takou poetikou jeho básne sa naplno otvárajú pre obsah zmyslov. Prítomná je snaha zmyslami obsiahnuť a poznať svet, ale zároveň aj určitá introspekcia podstaty a hraníc tohto poznania. Na konštituovaní jeho poetiky sa v rovnakej miere zúčastňovala aj srbská poézia novosymbolistického zamerania s filozofickým podtextom, ktorej hlavným predstaviteľom bol Branko Miljković. V tom zmysle jeho báseň pramení zo snahy